

Κεφάλαιο 7: Η Επιτροπή της Βασιλείας και η Κεφαλαιακή Επάρκεια των τραπεζών

7.1 Η Επιτροπή της Βασιλείας

Η επιτροπή της Βασιλείας ιδρύθηκε στο τέλος του 1974, μετά από πρωτοβουλία των Διοικητών των Κεντρικών τραπεζών της ομάδας των χωρών Group of Ten, με σκοπό τη διαμόρφωση ομοιόμορφων κανόνων ελέγχου και εποπτικών πρακτικών για το τραπεζικό σύστημα.

Την ομάδα των Δέκα αποτελούν έντεκα βιομηχανικές χώρες: Βέλγιο, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ολλανδία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ. Στόχος της ομάδας είναι η ανταλλαγή απόψεων και η συνεργασία σε θέματα οικονομίας, νομισματικής και χρηματοοικονομικής πολιτικής.

Μεταξύ των βασικότερων στόχων της Επιτροπής της Βασιλείας είναι και η σμίκρυνση του χάσματος στην εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων σε διαφορετικές χώρες. Η κάλυψη του στόχου αυτού επιδιώκεται με την προώθηση δύο βασικών αρχών:

- Όλα τα τραπεζικά ιδρύματα στον κόσμο πρέπει να έχουν σύστημα εποπτείας.
- Τα εποπτικά συστήματα πρέπει να είναι επαρκή.

7.2 Το πρώτο Σύμφωνο της Επιτροπής της Βασιλείας (Basel I) για την Κεφαλαιακή Επάρκεια

Το θέμα που κυρίως απασχολεί την Επιτροπή τα τελευταία χρόνια είναι η Κεφαλαιακή Επάρκεια των τραπεζών. Από τις αρχές του 1980 η Επιτροπή διαπίστωσε ότι, ταυτόχρονα με την ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών κινδύνων, ιδιαίτερα την εποχή εκείνη του πιστωτικού κινδύνου, άρχισε να επιδεινώνεται η κεφαλαιακή επάρκεια πολλών μεγάλων διεθνών τραπεζών.

Μετά από μια σειρά παρατηρήσεων, από τα ενδιαφερόμενα μέρη, οριστικοποιήθηκε τελικά ένα σύστημα μέτρησης των κινδύνων, γνωστό σαν Σύμφωνο της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια, το οποίο δόθηκε για εφαρμογή στις τράπεζες τον Ιούλιο του 1988.

Βάση του συστήματος του πρώτου Συμφώνου αποτελεί η υποχρέωση των τραπεζών να καλύπτουν διαρκώς μια **ελάχιστη κεφαλαιακή απαίτηση**

8%. Ο συντελεστής αυτός έγινε γνωστός ως Δείκτης Φερεγγυότητας και στοχεύει στην προστασία των πιστωτικών ιδρυμάτων από τον αναλαμβανόμενο πιστωτικό κίνδυνο. Ο συντελεστής διαμορφώθηκε ως εξής:

$$\text{Δείκτης Φερεγγυότητας} = \frac{\text{Εποπτικά Ίδια Κεφάλαια}}{\text{Πιστωτικός κίνδυνος}} \geq 8\%$$

Δηλαδή η πρώτη μέτρηση του δείκτη φερεγγυότητας σχετιζόταν αποκλειστικά με τον πιστωτικό κίνδυνο.

Τροποποίηση του πρώτου συμφώνου και κίνδυνοι αγοράς

Τον Ιανουάριο του 1997 η επιτροπή εξέδωσε τροποποίηση του πρώτου συμφώνου για την Κεφαλαιακή επάρκεια. Με την τροποποίηση αυτή **ενσωμάτωσε στη συνθήκη του 1988 τους κινδύνους αγοράς** που προέρχονται από τις ανοικτές θέσεις των τραπεζών σε:

- Ξένο νόμισμα
- Διαπραγματευόμενους τίτλους χρέους
- Μετοχές
- Εμπορεύματα
- Δικαιώματα προαίρεσης.

Με την προσθήκη των κινδύνων αγοράς ο δείκτης φερεγγυότητας διαμορφώθηκε ως εξής:

$$\text{Δείκτης Φερεγγυότητας} = \frac{\text{Εποπτικά Ίδια Κεφάλαια}}{\text{Πιστωτικός κίνδυνος} + \text{Κίνδυνοι αγοράς}} \geq 8\%$$

7.2 Το νέο Σύμφωνο της Επιτροπής της Βασιλείας (Basel II) για την Κεφαλαιακή Επάρκεια

Η Βασιλεία II αποτελεί ένα μεγάλο βήμα προς την κατεύθυνση της ορθολογικής σύνδεσης της έννοιας ‘κίνδυνος’ με της έννοιας ‘απόδοση’. Το νέο πλαίσιο επιδιώκει να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε η συμπεριφορά των τραπεζών να βρίσκεται σε αρμονία με τους στόχους της εποπτικής αρχής, που είναι η **σταθερότητα και η εύρυθμη λειτουργία του συστήματος αλλά και η προστασία των καταθετών.**

Το νέο πλαίσιο προβλέπει μεθόδους υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων πιο ευαίσθητες ως προς τον κίνδυνο, ενώ ενδυναμώνει τα κίνητρα για την αξιόπιστη μέτρηση των κινδύνων και την άριστη επιλογή στοιχείων ενεργητικού και δημιουργεί καλύτερη ισορροπία μεταξύ του εποπτικού και οικονομικού κεφαλαίου.

Σήμερα είναι πια σαφές ότι η Βασιλεία II, όταν θα βρίσκεται σε πλήρη εφαρμογή, θα συνεπάγεται οφέλη για τις τράπεζες, τους πελάτες τους και ευρύτερα για την οικονομία. Προυπόθεση όμως για να συμβεί αυτό είναι η υψηλή πιστοληπτική ικανότητα των πελατών, με άλλα λόγια η καλή ποιότητα του χαρτοφυλακίου των τραπεζών. Η καλή πιστωτική ποιότητα θα οδηγήσει σε απελευθέρωση εποπτικών κεφαλαίων, άρα θα δώσει την ευκαιρία στις τράπεζες για πιστωτική επέκταση σε νέες δραστηριότητες, ενισχύοντας έτσι την οικονομική ανάπτυξη.

Ένα σημαντικό όφελος για τις τράπεζες θα είναι εκείνο που θα προκύψει από την αναβάθμιση της ικανότητάς τους να μετρούν με ακρίβεια και να διαχειρίζονται πιο αποτελεσματικά τους πιστωτικούς και τους λοιπούς τραπεζικούς κινδύνους. Από την αυξημένη αυτή ικανότητα των τραπεζών το αποτέλεσμα θα είναι πρώτον, μια πιο ορθολογική κατανομή των διαθέσιμων κεφαλαίων και δεύτερον, μια πιο λογική τιμολόγηση των δανείων, ανάλογα με το βαθμό της πραγματικής επικινδυνότητάς τους. Το όφελος αυτό δε θα προκύψει βέβαια ούτε αυτόματα ούτε αμέσως, αλλά σε βάθος χρόνου. Και στη φάση αυτή θα πρωτοπορούν και θα έχουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα οι τράπεζες εκείνες, οι οποίες θα έχουν προχωρήσει ταχύτερα στις σχετικές προετοιμασίες.

Η Επιτροπή της Βασιλείας αναγνωρίζοντας ότι η Βασιλεία I έχει πλέον καταστεί παρωχημένη και ανεπαρκής στην αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων στον χρηματοπιστωτικό χώρο διεθνώς, ξεκίνησε τη διαδικασία διαβούλευσης για την αναθεώρησή της, με τη δημοσιοποίηση του πρώτου Συμβουλευτικού Κειμένου (Ιούνιος 1999). Τα τρία συμβουλευτικά κείμενα, οι τέσσερις ποσοτικές μελέτες επίπτωσης (Quantitative Impact Studies), καθώς και οι δημοσιευμένες μελέτες των συναφών εξειδικευμένων ομάδων εργασίας, αποτελούν το πολύπλοκο πλαίσιο των νέων προτάσεων αναθεώρησης του εποπτικού πλαισίου της κεφαλαιακής επάρκειας, ευρύτερα γνωστού ως Βασιλεία II.

Οι Τρεις Πυλώνες του συμφώνου της Βασιλείας II

Η πρόταση βασίζεται σε τρεις αλληλουποστηριζόμενους πυλώνες που επιτρέπουν στις τράπεζες και τις εποπτικές αρχές να αξιολογούν κατάλληλα τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες.

Οι Τρεις Πυλώνες του συμφώνου της Βασιλείας II

- Κεφαλαιακή Επάρκεια
- Εποπτεία
- Πειθαρχία της Αγοράς

Στόχος: Επίτευξη μεγαλύτερης σταθερότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Πυλώνας I: Ελάχιστα όρια κεφαλαιακής επάρκειας

- Αναφέρεται στα ελάχιστα Κεφάλαια που πρέπει να διαθέτει η Τράπεζα ώστε να καλύπτεται επαρκώς απέναντι στον Πιστωτικό κίνδυνο, στον κίνδυνο Αγοράς και στον Λειτουργικό κίνδυνο που αναλαμβάνει.
- Για κάθε ένα από αυτούς τους κινδύνους, η Βασιλεία II προτείνει τρεις εναλλακτικούς τρόπους για τον υπολογισμό τους.

Πιστωτικός κίνδυνος	Λειτουργικός κίνδυνος
1. Τυποποιημένη (Standardized)	1. Βασικού Δείκτη
2. Εσωτερικών Διαβαθμίσεων: Θεμελιώδης (IRB Foundation)	2. Τυποποιημένη & Εναλλακτική Τυποποιημένη
3. Εσωτερικών Διαβαθμίσεων: Εξελιγμένη (IRB Advanced)	3. Εξελιγμένες προσεγγίσεις μέτρησης

- Δεν καλύπτεται η ποσοτικοποίηση άλλων μορφών κινδύνου.
- Ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας πρέπει να είναι τουλάχιστον 8% των Εποπτικών Ιδίων Κεφαλαίων της Τράπεζας.

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας κατά τη Βασιλεία II, δίνεται από την παρακάτω σχέση:

$$\text{Κεφαλαιακή επάρκεια} = \frac{K}{PK_{\Sigma E} + 12,5 * (\Delta K + \text{ΚΑ})} \geq 8\%$$

Όπου

K: τα Εποπτικά Ίδια Κεφάλαια

PK_{ΣΕ}: το Σταθμισμένο, κατά τον Πιστωτικό Κίνδυνο Ενεργητικό (καλείται το ενεργητικό που είναι σταθμισμένο ανάλογα με το δείκτη επικινδυνότητας-πιθανότητα μη αποπληρωμής κάθε στοιχείου του ενεργητικού του πιστωτικού ιδρύματος)

ΔΚ: οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για το Λειτουργικό Κίνδυνο

ΚΑ: οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για τον Κίνδυνο Αγοράς

Πυλώνας II: Εποπτική επιθεώρηση της κεφαλαιακής επάρκειας ενός χρηματοοικονομικού οργανισμού από τις εποπτικές αρχές.

- **Αναφέρεται στην εποπτεία και στις εσωτερικές διαδικασίες που είναι απαραίτητες ώστε να εξασφαλίζεται αποτελεσματική αξιολόγηση όλων των κινδύνων της Τράπεζας σύμφωνα με τον Πυλώνα I.**
- Επιπλέον παρέχει ένα πλαίσιο αντιμετώπισης και των υπολοίπων κινδύνων που αντιμετωπίζει μια Τράπεζα, όπως π.χ. κίνδυνος ρευστότητας, κίνδυνος φήμης, κίνδυνος επιτοκίων, κίνδυνος συγκέντρωσης κλπ

Δύο προσεγγίσεις για τον Πυλώνα II:

- **Συμπληρωματική Προσέγγιση**
 - Η διαδικασία της εποπτικής αξιολόγησης έχει σκοπό να συμπεριλάβει κινδύνους που δεν καλύπτει πλήρως ο Πυλώνας I
- Πχ. Κίνδυνος συγκέντρωσης
- **Ολιστική Προσέγγιση**
 - Η διαδικασία της εποπτικής αξιολόγησης έχει σκοπό να συμπεριλάβει κινδύνους που δεν καλύπτει καθόλου ο Πυλώνας I
- Πχ. Κίνδυνος επιτοκίων δανειακού χαρτοφυλακίου

Πυλώνας III: Πειθαρχία μέσω της αγοράς ως μηχανισμού ενδυνάμωσης της φερεγγυότητας των τραπεζών

Τίθενται προϋποθέσεις για την αποκάλυψη στοιχείων σχετικά με την κεφαλαιακή επάρκεια της τράπεζας και την επικινδυνότητα που την χαρακτηρίζει. Τα κρίσιμα αυτά στοιχεία θα επιτρέπουν σε όλους τους συμμετέχοντες στην αγορά (καταθέτες, δανειστές, δανειζόμενους, εποπτικές αρχές κλπ.) να αξιολογούν την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών. Η πειθαρχία της αγοράς προϋποθέτει την επιβολή κανόνων διαφάνειας. Με τον όρο διαφάνεια, η Επιτροπή της Βασιλείας υπονοεί την υποχρεωτική αποκάλυψη αξιόπιστων και έγκαιρων πληροφοριών που να καθιστά ικανούς τους ενδιαφερόμενους χρήστες αυτών των πληροφοριών να προβούν σε ακριβείς εκτιμήσεις σχετικά με τη χρηματοοικονομική κατάσταση, αποδοτικότητα, μελλοντικά σχέδια, συνολική έκθεση σε τραπεζικούς κινδύνους και πολιτική διαχείρισης κινδύνων μιας τράπεζας.

Η προτεινόμενη Βασιλεία II απομακρύνεται από την ιδέα ότι οι εποπτικοί κανόνες πρέπει να είναι οι ίδιοι για όλους και αναγνωρίζει ότι όσο πιο εξελιγμένο και αποτελεσματικό είναι ένα πιστωτικό ίδρυμα στην εκτίμηση και διαχείριση των αναλαμβανόμενων κινδύνων, τόσο λιγότερο κεφάλαιο θα πρέπει να διακρατά για μια συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Το ‘κεφάλαιο’ καθορίζει με πολλούς τρόπους οποιαδήποτε δραστηριότητα ή ενέργεια ενός πιστωτικού ιδρύματος. Για παράδειγμα, καθορίζει την ικανότητα «μόχλευσης» του πιστωτικού ιδρύματος, δηλαδή να αυξάνει το ενεργητικό του και συνεπακόλουθα την κερδοφορία του, να μεγενθύνεται (π.χ εξαγορές) και να ανταμείβει του μετόχους (π.χ. Μερίσματα).

Πυλώνας III: Πειθαρχία μέσω της αγοράς ως μηχανισμού ενδυνάμωσης της φερεγγυότητας των τραπεζών

Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για τους μετόχους αποτελεί η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων, η οποία συνιστάται από το επίπεδο των κερδών και την κεφαλαιακή βάση που απαιτείται για την επίτευξη των κερδών αυτών. Αυτό είναι κομβικό σημείο όπου οι κανόνες της κεφαλαιακής επάρκειας επηρεάζουν άμεσα τη διαδικασία λήψης αποφάσεων καθορίζοντας το ελάχιστο ύψος του απασχολούμενου κεφαλαίου και συνεπώς την αποδοτικότητά του. Επομένως, μεταβάλλοντας τους κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας μεταβάλλεται, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, η επιχειρηματική συμπεριφορά του πιστωτικού ιδρύματος.

Στόχος: να έχει η αγορά μια καλύτερη εικόνα του συνολικού κινδύνου της Τράπεζας, έτσι ώστε οι αντισυμβαλλόμενοι της Τράπεζας να συναλλάσσονται μαζί της με τον πλέον κατάλληλο τρόπο.

7.3 Εναλλακτικές Μέθοδοι υπολογισμού

Για την εκτίμηση του πιστωτικού κινδύνου, η Βασιλεία II προτείνει δύο βασικές προσεγγίσεις:

- **Τυποποιημένη Μέθοδος** (Standardized approach (SA))
- **Μέθοδος Εσωτερικών Διαβαθμίσεων** (Internal Ratings Based (IRB))
 - Θεμελιώδης (Fundamental IRB (FIRB))
 - Εξελιγμένη (Advanced IRB (ARB))